

РІШЕННЯ
РАЗОВОЇ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ ДФ 61.081.2024
ПРО ПРИСУДЖЕННЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

Здобувачка ступеня доктора філософії Хріщева Олександра Георгіївна, 1997 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила «з відзнакою» у 2020 році Одеський національний університет імені І. І. Мечникова та отримала ступінь магістра за спеціальністю 081 Право.

З 2021 року навчається в аспірантурі Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (4 рік навчання, денна форма, бюджет), успішно виконала акредитовану освітньо-наукову програму 081 «Право» підготовки здобувачів третього освітньо-наукового рівня вищої освіти.

Разова спеціалізована вчена рада ДФ 61.081.2024 утворена наказом ректора Одеського національного університету імені І. І. Мечникова МОН України, м. Одеса від «17» грудня 2024 року № 3116-18 у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради Андрія СМІТЮХА - доктора юридичних наук, професора, проректора з науково-педагогічної роботи та міжнародного співробітництва Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Рецензентів:

1. Олени **ТОЛКАЧЕНКО** - кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.
2. Арини **СВЯТОШНЮК** - кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Офіційних опонентів:

1. Олени **ГАФУРОВОЇ** - доктора юридичних наук, професора, професора кафедри аграрного, земельного та екологічного права ім. академіка В. З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України.

2. Олександра ПАЩЕНКА - кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри цивільно-правових дисциплін інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ,

на засіданні «21» лютого 2025 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право ХРІЩЕВІЙ Олександрі Георгіївні на підставі публічного захисту дисертації «Законодавче забезпечення розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні: сучасний стан та перспективи» за спеціальністю 081 Право.

Дисертацію виконано в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова МОН України, місто Одеса.

Науковий керівник: Віктор МАСІН – кандидат юридичних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису, виконаного українською мовою. У дисертації містяться нові науково обґрунтовані результати дослідження. Після істотного оновлення законодавства у сфері сільськогосподарської кооперації, зокрема введення в дію 15 листопада 2020 року Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» у новій редакції та подальшого внесення змін до низки інших нормативно-правових актів, які стосуються функціонування та розвитку сільськогосподарських кооперативів, дисертаційна робота є першим у вітчизняній науці аграрного права комплексним дослідженням сучасного стану та перспектив законодавчого забезпечення розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні. Дисертанткою вперше обґрунтовано висновок, що у Законі України «Про кооперацію» та Законі України «Про сільськогосподарську кооперацію» у новій редакції відсутні норми, присвячені охороні навколишнього природного середовища, положення, які б закріплювали орієнтованість сільськогосподарської кооперації на забезпечення продовольчої та екологічної безпеки держави, простежується неповноцінне орієнтування спеціального законодавства про сільськогосподарську кооперацію на забезпечення сталого

сільського господарства, недостатня увага приділяється питанню гендерної рівності у сфері сільськогосподарської кооперації; запропоновано удосконалити кооперативне законодавство України шляхом внесення змін до ст.4 (Основні принципи сільськогосподарської кооперації) Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», а також ст.4 (Основні принципи кооперації) Закону України «Про кооперацію», а саме: законодавчо закріпити принцип гендерної рівності та гендерної інтеграції у кооперативі (сільськогосподарському кооперативі), який передбачає недопущення дискримінації за ознакою статі, забезпечення рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків – членів кооперативу (сільськогосподарського кооперативу), рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті рішень, рівної оплати праці, однакового доступу до керівних посад та кооперативної освіти, що сприятиме реалізації гендерної демократії, справедливості та паритету у кооперації (сільськогосподарській кооперації); обґрунтовано необхідність доповнення ч.1 статті 3 «Основні цілі сільськогосподарської кооперації» профільного Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» пунктом 6 наступного змісту: «забезпечення сталого сільського господарства, спрямованого на досягнення економічної, продовольчої та екологічної безпеки держави» задля ефективної реалізації у подальшому цілей сталого розвитку України та наближення сільськогосподарських кооперативів до європейської моделі сільськогосподарської кооперації тощо. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, є достовірними, аргументованими та належним чином обґрунтованими. Наукові результати, представлені в роботі, є особистим теоретичним і практичним внеском здобувачки. Авторські висновки та пропозиції, обґрунтовані у дисертації, можуть бути використані у науково-дослідній сфері, у правотворчості, у правозастосовній діяльності, у навчальному процесі, у правороз'яснювальній та правовиховній роботі. Дисертаційна робота відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора

філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), та оформлена згідно з вимогами наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації».

Здобувачка має 14 наукових публікацій за темою дисертації, з них: 6 – статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України; 8 – тези доповідей в збірниках матеріалів наукових конференцій:

1. Khrishcheva O. H., Masin V. M. Prospects for modernization of the agricultural advisory system as a tool for ensuring development of agricultural cooperation in Ukraine. *Правова держава*. 2022. Вип. 45. С. 33–40. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2022.45.254364>

2. Khrishcheva O. G. Definition and features of the agricultural cooperation: theoretical and legal aspects. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. Вип. 1. С. 303–308. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.49>

3. Khrishcheva O. G. Foreign experience of development and legal regulation of the agricultural cooperation. *Правова держава*. 2023. Вип. 51. С. 133–143. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2023.51.287996>

4. Khrishcheva O. G. Agricultural cooperation as a basis for ensuring food and environmental security in Ukraine: legal aspects. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2024. Вип. 81 : ч.2. С. 41–46. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.2.6>

5. Khrishcheva O. G. Main directions for improving the legislation of Ukraine dedicated to agricultural cooperation. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 228–231. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-2/54>

6. Хрищева О. Г. Теоретико-правові засади гендерної рівності у законодавстві про сільськогосподарську кооперацію. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2024. Вип. 85 : ч.2. С. 206–211. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.2.30>

7. Khrishcheva O., Masin V. Approaches to the definition of the concept «agricultural cooperation», its essence and signs. *International Scientific*

Conference Priority Development Fields of the European Research Area : Conference proceedings (Riga, 25th September 2020). Riga : Baltija Publishing. P. 49–51.

8. Khrishcheva O. G. Agricultural cooperation in Ukraine: history of formation and functioning : збірник тез доповідей студентів, аспірантів та здобувачів – учасників 78-ї звітної конференції Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Секція економічних і правових наук. (Одеса, 19–20 травня 2022 р.). Одеса : Олді+, 2022. С. 96–98.

9. Khrishcheva O. Legal aspects of state registration and re-registration of agricultural cooperatives in Ukraine. *Proceedings of the 2 International Scientific and Theoretical Conference «Scientific forum : theory and practice of research» (Valencia, 16 September 2022)*. Valencia : European Scientific Platform. P. 44–46.

10. Khrishcheva O. Definition of the cooperative education: legal aspects. *Матеріали 5-ї міжнародної науково-практичної конференції «Grundlagen der modern wissenschaftlichen forschung» (Zurich, 27 October 2023)*. Zürich–Vinnytsia : BOLESWA Publishers & Europäische Wissenschaftsplattform, 2023. P. 43–44.

11. Khrishcheva O. Legal aspects of gender equality in agricultural cooperatives. *Матеріали 3-ї Міжнародної наукової конференції «Інновації та науковий потенціал світу» (Хмельницький, 10 листопада 2023 р.) / Міжнародний центр наукових досліджень*. Вінниця : УКРЛОГОС Груп, 2023. С. 74–75.

12. Khrishcheva O. G. Lack of appropriate state support of the cooperative sector of the economy as a restriction factor for agricultural cooperation development. *80-а звітна конференція Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Секція економічних і правових наук : збірник тез доповідей студентів, аспірантів та здобувачів (Одеса, 23–25 квітня 2024 р.)*. Одеса : Олді+, 2024. С. 120–122.

13. Масін В. М., Хрищева О. Г. Сучасний стан правового забезпечення сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті Є. В. Васьковського*

«Дванадцяті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права» (Одеса, 31 травня 2024 р.). Одеса, 2024. С. 129–133.

14. Khrishcheva O. The need for codification of Ukrainian cooperative legislation: modern challenges. *Матеріали 5-ї Міжнародної наукової конференції «Інновації та науковий потенціал світу» (Умань, 25 жовтня 2024 р.) / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця : УКРЛОГОС Груп, 2024. С. 86–88.*

У дискусії взяли участь голова і члени разової спеціалізованої вченої ради та висловили зауваження:

Толкаченко Олена Володимирівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Оцінка позитивна. Висловлені рецензентом зауваження:

1. Дисертанткою підкреслено застосування порівняльно-правового методу з метою проведення порівняльного аналізу законодавства зарубіжних країн із законодавством України (с.21). На нашу думку, задля більшої наочності отриманих результатів дослідження доцільно було б їх подати у вигляді таблиці.

2. У дисертаційній роботі зроблено цінні пропозиції в контексті сільськогосподарської кооперації та охорони навколишнього природного середовища. У ході дослідження авторка оперує категорією «навколишнє природне середовище», у той час як у наукових колах все більш поширеною стає тенденція до вилучення складової «природне» із зазначеної конструкції та активного використання терміна «навколишнє середовище». Як дисертантка може пояснити застосування конструкції «навколишнє природне середовище»?

Святошнюк Арина Леонідівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Оцінка позитивна. Висловлені рецензентом зауваження:

1. На нашу думку, потребує додаткової аргументації пропозиція

здобувачки щодо доцільності доповнення Закону України «Про державну підтримку сільського господарства в Україні» окремим розділом, присвяченим сільськогосподарській кооперації, в якому передбачити широкий спектр заходів державної підтримки сільськогосподарських кооперативів.

2. У дисертації наведено значну кількість цінних та ґрунтовних пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України, зокрема Закону України «Про кооперацію», Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», Закону України «Про державну підтримку сільського господарства в Україні», Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» тощо. На наш погляд, дисертантці доцільно було б направити окреслені у роботі пропозиції до Міністерства аграрної політики та продовольства України для опрацювання, за результатами якого отримати відповідний акт впровадження, що б значно підсилило практичне значення отриманих результатів дисертаційного дослідження.

Гафурова Олена Вікторівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри аграрного, земельного та екологічного права ім. академіка В. З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України. Оцінка позитивна. Висловлені опонентом зауваження:

1. В процесі дисертаційного дослідження О.Г. Хрищевою було використано широку джерельну базу (347 найменувань). Але, слід констатувати відсутність аналізу праць ряду відомих фахівців у галузі аграрного права, зокрема: В. М. Єрмоленка (Єрмоленко В.М. Майнові правовідносини приватних сільськогосподарських підприємств: теорія, законодавство, практика. Монографія. Київ: Магістр-XXI сторіччя, 2005. 304 с.), В.І. Семчика (Кооперативне право: Підручник для студентів вузів / За ред. В.І. Семчика. Київ: Ін Юре, 1998. 332 с.), В.Ю. Уркевича (Уркевич В.Ю. Становлення сільськогосподарських кооперативів в умовах ринкової економіки України: деякі правові аспекти. Монографія. Харків: ТОВ «Одіссей», 2004. 120 с.; Уркевич В.Ю. Проблеми теорії аграрних правовідносин. Монографія. Харків: Харків юрид., 2007. 496 с.), які безпосередньо займалися дослідженням

правового регулювання діяльності сільськогосподарських кооперативів.

2. Структура і зміст дисертаційної роботи ґрунтуються на традиційному підході, який передбачає, що сільськогосподарська кооперація - це невід'ємна складова української кооперативної системи, що, на наш погляд, є цілком виправданим. Але, з прийняттям Закону України від 21 липня 2020 р. «Про сільськогосподарську кооперацію», остання була виведена поза межі цієї системи і зайняла окреме місце. Вказане підтверджується змінами, які були внесені до законодавства, зокрема до Закону України «Про кооперацію» щодо нерозповсюдження його положень на регулювання відносин у сільськогосподарських кооперативах (ст. 5). Відповідно, хотілось би почути аргументи авторки, які дозволяють їй стверджувати протилежне і продовжувати вважати законодавство про сільськогосподарську кооперацію частиною кооперативного законодавства України (с. 122).

Крім того, дисертантка пропонує прийняти Кооперативний кодекс України (с. 168), якій містив би загальні засади діяльності всіх видів кооперативів в Україні, а також врегулював би правове становище окремих видів кооперативів, зокрема, сільськогосподарських (с. 168-169, 178). Враховуючи те, що кодифікація законодавства передбачає, зокрема, і уніфікацію термінологічного апарату, виникає питання щодо визначення засад, на яких остання може бути проведена?

3. Авторка слушно зазначає, що у Законі України «Про сільськогосподарську кооперацію» відсутні норми, які б закріплювали орієнтованість сільськогосподарської кооперації на забезпечення продовольчої безпеки (с. 18, 22-23, 156, 170). Але, у такому випадку необхідно встановити: 1) яким чином сільськогосподарські кооперативи, що діють без мети одержання прибутку і не є сільськогосподарськими товаровиробниками, можуть сприяти забезпеченню продовольчої безпеки країни? 2) чи потрібно передбачити в аграрному законодавстві України заходи державної підтримки для сільськогосподарських кооперативів, що діють з метою одержання прибутку і можуть виробляти сільськогосподарську продукцію, а отже сприяють

забезпеченню продовольчої безпеки країни своєю безпосередньою діяльністю, але, виступають правонаступниками сільськогосподарських виробничих кооперативів, ставлення законодавця до яких довгий час було негативним?

4. У дисертації неодноразово звертається увага на необхідність «наближення сільськогосподарських кооперативів до європейської моделі сільськогосподарської кооперації» (с. 23-24, 170). При цьому авторка не уточнює, що ж являє собою така модель? Крім того, О.Г. Хріщева зазначає, що «Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» розроблений з урахуванням світового досвіду задля гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу» (с. 127). Хотілось би уточнити, яким саме Регламентом ЄС і в якій частині має відповідати українське законодавство про сільськогосподарську кооперацію?

5. Потребує додаткового обґрунтування пропозиція О.Г. Хріщевої щодо розширення та деталізації поняття «сільськогосподарська дорадча діяльність», визначеного у ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», шляхом закріплення сільськогосподарських кооперативів серед переліку отримувачів дорадчих послуг на рівні із особистими селянськими та фермерськими господарствами (с. 23, 147, 176). Адже, членами таких кооперативів як раз і виступають фермерські господарства і власники особистих селянських господарств. Крім того, вищезазначеним Законом встановлений невичерпний перелік отримувачів таких послуг (інші сільськогосподарські підприємства усіх форм власності і господарювання (ст. 1), що свідчить про рівний доступ до них для всіх суб'єктів господарювання, у т. ч., і сільськогосподарських кооперативів.

6. Визначаючи поняття «кооперація» і «сільськогосподарська кооперація», авторка стверджує, що члени кооперативних організацій «пов'язані фінансовими та матеріально-технічними ресурсами» (с. 24, 172-173). Хотілось би, щоб дисертантка більш детально пояснила, у чому саме полягає такий зв'язок.

7. Слід також звернути увагу на ряд помилок технічного характеру, які

містяться у дисертаційному дослідженні. Так, на сторінці 123 вказується, що «деякі науковці вважають Закон України «Про кооперацію» таким, що фактично виконує суто формальну функцію», без зазначення прізвищ таких науковців. На с. 170 згадуються «суміжні галузі національного законодавства, що регулюють кооперативні суспільні відносини». У списку літератури під № 138 зазначається «сільськогосподарської обслуговуючої кооперації : навчальний посібник / Зіновчук В. В., Молдаван Л. В., Моссаковський В. Б. [та ін.] ; ред. Зіновчук В. В. Київ : Вища освіта, 2001. 464 с.». У назві відсутнє перше слово: «Основи».

На наш погляд, у дисертаційному дослідженні мають використовуватися першоджерела. Тому, видається не зовсім коректним здійснювати цитування класиків кооперативної думки, роботи яких є у вільному доступі в бібліотечних фондах України (О. М. Анциферова, О.А. Ніколаєва, О. В. Чайнова), у формі «вторинних цитувань». Так, визначення О. М. Анциферовим поняття «кооперація» взято з монографії Половця В. М. «Історія кооперації Лівобережної України (1861-1917 рр.)» (с. 39 дисертації), розуміння цього ж терміну О. А. Ніколаєвим – з підручника Гелея С. Д., Пастушенка Р. Я. «Теорія та історія кооперації» (с. 41 дисертації) і нарешті дефініція селянської кооперації О. В. Чайнова – зі статті Вісина В. В. «Формування кооперативної ідеології в Російській імперії у другій половині XIX – на початку XX століття» (с. 47 дисертації). До того ж, прізвище та ініціали Олександра Андрійовича Ніколаєва перекладено як А. А. Миколаєв (с. 22, 41 дисертації).

Пашенко Олександр Миколайович, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ. Оцінка позитивна. Висловлені опонентом зауваження:

1. У дисертаційній роботі в рамках аналізу специфіки галузевого законодавства, що регулює кооперативні відносини у сільському господарстві України, авторка звертається до національного земельного законодавства. Дисертантка, серед іншого, підкреслює, що «... чинна редакція Земельного

кодексу України, незважаючи на те, що сільськогосподарський кооператив є одним з базових суб'єктів використання земель сільськогосподарського призначення, майже не оперує терміном «сільськогосподарський кооператив» на відміну від терміну «фермерське господарство», що свідчить про значний вплив процесів «фермеризації» на земельне законодавство» (с.113-114) та відзначає, що «...у наукових колах дискутується питання, пов'язане із врегулюванням земельних відносин у сільськогосподарських кооперативах в контексті Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» у новій редакції» (с.137), з чим ми погоджуємось. Втім, на нашу думку, авторка мало уваги приділяє питанню вдосконалення спеціального законодавства України про сільськогосподарську кооперацію в контексті земельних відносин. Цікаво було б почути думку дисертантки під час публічного захисту щодо перспектив удосконалення Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» у контексті земельних відносин.

2. Дисертанткою зроблено цінну пропозицію щодо удосконалення кооперативного законодавства України шляхом внесення змін до ст.4 (Основні принципи сільськогосподарської кооперації) Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», а також ст.4 (Основні принципи кооперації) Закону України «Про кооперацію», а саме: законодавчого закріплення принципу гендерної рівності та гендерної інтеграції у кооперативі (сільськогосподарському кооперативі). При цьому, додатково хотілося б уточнити, чим обумовлено закріплення у назві вказаного принципу категорії «гендерна інтеграція» на рівні із «гендерною рівністю».

3. У дисертаційній роботі міститься значна кількість пропозицій щодо внесення змін до чинного законодавства, зокрема, Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», Закону України «Про кооперацію», Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» тощо. На нашу думку, задля більшої наочності результатів було б доцільно систематизувати окреслені у дослідженні пропозиції у формі законопроекту із відповідною порівняльною таблицею та включити їх у додатки до дисертаційної роботи.

Смітюх Андрій Володимирович, доктор юридичних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародного співробітництва Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Оцінка позитивна, без зауважень.

Здобувачка надала обґрунтовані відповіді на висловлені зауваження опонентів і рецензентів, а також на інші запитання та показала високий науковий рівень в ході дискусії. Зазначені зауваження не впливають на основні наукові висновки та загальне позитивне враження від дисертаційної роботи.

Результати відкритого голосування:

Подано голосів – п'ять,

- «За» – 5 (п'ять) членів ради;
- «Проти» – немає;
- «Утримались» – немає.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада ДФ 61.081.2024 Одеського національного університету імені І. І. Мечникова присуджує Олександрі Георгіївні Хрещевій ступінь доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової
спеціалізованої вченої ради

Андрій СМІТЮХ

*Підпис Андрія Смітюха
голови разової спеціалізованої
вченої ради завіряю.
Проректор Одеського національного
університету імені І. І. Мечникова
М. М. М. С. А.*